

“De Marke”

Oude berichten over Beekbergen, Brummen,
Eerbeek, Hall, Hoenderloo, Klarenbeek, Loenen,
Ugchelen

Oktober 2005

Foto omslag

Deze foto verwijst naar een artikel op pag.13, waaruit blijkt dat de grafsteen van de grote Eerbeekse kunstenaar Jan Mankes op waardige wijze is gerestaureerd.

“De Marke”

Orgaan van de Oudheidkundige Vereniging De Marke, met als werkgebied
Beekbergen, Brummen, Eerbeek, Hall, Hoenderloo, Klarenbeek, Loenen,
Ugchelen

29^e jaargang, oktober 2005

Redacteur: Piet Willemsens, Stationsweg 6,
6971 BX Brummen. 0575-562 571
E-mail: Piet.Willemsens@hetnet.nl

Samenstelling van het bestuur

H.W.van Harreveld;
Tuinstraat 59, 6971 BH Brummen, *voorzitter*
tel. 0575-561 005
C.C.Uenk-Dirksen, Ringlaan 46, 6961 KL Eerbeek;
0313-652 553; *secretaris*
J.Zengerink, Rhienderensestraat 53
6964 BH Hall; 0313-651 960; *penningmeester*
W.T.M.Klomp, Langschoten 71
7371 EP Loenen; 055-505 2276; *bibliothecaris*
M.van Zadelhoff-Ruumpol, Loenenseweg 150
6961 HL Eerbeek; 0313-651 724
J.R.B.W.Krepel, Vijverweg 2
7382 BV Klarenbeek; 055-301 1330
A.van Bodegom, Wilhelminastraat 12
6971 AK; Brummen; 0575-561 323

Inhoudsopgave

Pag.

- Ter inleiding	6
- Marke-excursie naar Kleve, een ontdekking	7
- Twee rectificaties	10
- Lezing Hessenwegen trok volle zaal	12
- Jan Mankes, vernieuwde grafzerk	13
- Restauratie Oliemolen, Eerbeek	15
- Loenen schenkt wijkgebouw aan Hervormde Ziekenver- Verpleging – <i>Martien Kobussen</i>	16
- Oude Kerk in Beekbergen – <i>Wietse Venema</i>	19
- De straatnamen in Brummen en Eerbeek, een droom van Frans Broekhof – <i>Piet Willemsens</i>	21
- Dr. Gunning, een actieve Eerbeekse dominee <i>Jan Plant</i>	26
- Bakkers in Brummen werkten een kwart eeuw samen <i>Piet Willemsens</i>	29
- Beekbergen en omstreken – Boekbespreking PW	36
- Onthullende brieven over de V1-catastrofe in oorlogsjaar 1945 <i>Met een toelichting door Jan Plant en Piet Willemsens</i>	38

Ter inleiding

Een enkele keer verschijnt wel de helft van de leden van onze vereniging De Marke op een lezingavond; méér moeten er niet komen, want de zaal in Eerbeek of Brummen is dan mudvol! Daarom is het goed dat ook de andere helft van ons ledenbestand zich “betrokken” kan voelen, waartoe dit ledenblad dient. De redactie ziet het liefst dat zo veel mogelijk leden een bijdrage inzenden, maar dat kan beter, zachtjes gezegd ... Gelukkig, het blad komt ieder keer weer gevuld, een beperkt aantal auteurs staat hier borg voor.

Het tijdperk waarover de artikelen in dit nummer iets beschrijven strekt zich over vele eeuwen uit. Immers, de Hessenwegen (pag. 12) stammen al uit de Middeleeuwen en de oorlogsramp in Eerbeek (p.38) vond plaats in het zicht van de Bevrijding in februari 1945. De kern van dit laatste artikel bestaat uit die brieven die we pas heel recentelijk toegestuurd kregen, waarmee we nog mooi het 60-jarig jubileum van de Bevrijding konden vaststellen. We zijn er – ondanks de erin beschreven ellende – duidelijk blij mee. Het is een belangrijke toevoeging aan een stuk regionale historie.

Veel meer van dit soort onthullingen zouden in De Marke komen als eenieder zijn oude papieren eens goed doorneemt. Zit er iets bij dat straks onherroepelijk verloren dreigt te gaan? Over een episode uit grootmoeders tijd, uit de oorlog, uit een ambacht dat niet meer beoefend wordt? Later zelfs niet meer herkend wordt. Ook oude foto's zonder verhaal kunnen aantrekkelijk voor publicatie zijn; na overleg met de redactie kan altijd nader research over de achtergronden van een foto ingesteld worden. Neemt u echt een kijkje in het oude bureau of in grootmoeders fotoplakboek?

Red

Marke-excursie naar Kleve, een ontdekking

Een tergend moeilijke opgave voor het Markebestuur. Immers, het jaarlijkse uitstapje vorig jaar, naar Delden, was door een buitenstander als nooit meer te verbeteren bestempeld! Ga daar maar aanstaan! Men begon met een verstandige zet, naar Duitsland gaan, vlak over de grens, Kleve (Kleef) en Kranenburg. Dat had iets exotisch, en het vergelijken met Delden wordt dan al wat moeilijker.

Koekkoekhaus

Zo startte op die zomerse zaterdag van 3 september een propvolle bus met 54 Markeleden oostwaarts. In Millingen aan de Rijn gewerd ons het eerste horecabezook, koffiedrinken bij de Gelderse Poort, met speciale koek uit die streek.

Het grote werk van de dag vond in Kleve plaats, met een bezoek aan het B.C. Koekkoek-museum. Koekkoek behoort tot de grote Nederlandse schilders van de negentiende eeuw (1803-1862), maar het paradoxale is dat deze geboren Zeeuw zijn arbeidsleven grotendeels in Kleve heeft doorgebracht. Zijn schilderstukken zijn over de gehele wereld verspreid, maar nergens hangen er meer dan in het Koekkoek-Haus te Kleve. Koekkoek was gespecialiseerd als landschapschilder, waarin hij zich een heel kenmerkende techniek eigen had gemaakt.

Het was een Duitse mevrouw, die in Nijmegen kunsthistorie had bestudeerd en onze taal perfect sprak, die ons alles over Koekkoek – en zijn uitgebreide familie – vertelde. Een adembenemende rondtocht maakten wij met haar langs de oogstrelende kunstwerken van onze Nederlandse meester. Dit in een gebouw dat Koekkoek in zijn rijke jaren – hij had bijna niet anders! – in Italiaanse palazzostijl heeft laten bouwen. Waarom Koekkoek, na eerst nog wat in Limburg geschilderd te hebben, de rest van zijn leven rond Kleve alle schoons vastlegde? Het antwoord van de rondleidster: omdat hij het daar zo mooi vond, en zo goed naar zijn zin had. Koekkoek was inmiddels ook een prominente burger van de stad geworden.

Kranenburg

We hadden nu eenderde van de dag erop zitten, reeds toen stond vast: dit onderdeel is zó voortreffelijk, dat het niet meer door andere te overtreffen zal zijn. Sommige hadden best nog wat in het oude Kleve willen rondkijken,

Op weg naar het Koekkoekhaus in Kleve

maar we toerden verder naar het nabije Kranenburg. In de reisaankondiging had secretaris Clara Uenk ons er al wat op voorbereid: *“Het is een lieflijk gelegen grensstadje tussen het Reichswald en het weidelandschap van de Neder-Rijn, en verrast zijn bezoekers met een historisch centrum, een middeleeuwse stadswal enz.”*. Daar brachten we enkele heerlijke uren door in Museum Katharinenhof, voorheen een klooster, dat nu pronkt met een grote hoeveelheid zeventiende en twintigste-eeuwse schilderijen, van regionale importantie. Het waren ook hier weer de rondleiders - een Duitser en een Nederlander - die het geheel tot een fijn bezoek maakten. Maar er ging nog iets bijzonders aan vooraf: een *Niederrheinische Kaffeetafel* in de gewelvenkelder van 1446. Elk van de historische gerechten werd ons op smakelijke wijze toegelicht; waar krijg je dat tegenwoordig nog: *roggebrood met reuzel!* Daarnaast kwark met stroop enz. En de bediening bleef maar heerlijke koffie aanslepen. Die koffie kwam uit een middeleeuwse kraantjeskan, waarvan de tuit vroeger wel eens verstopt raakte. Wat deed dan een grappenmaker op het eind van een feest? Hij blies heel stevig door de tuit, zodat de koffieblaadjes over de gasten heen daalden, tot diep in de décolletés van de dames.

U begrijpt het al, deze dag was echt niet zo serieus, met al die gezellige mensen onder elkaar. Met oude vrienden opnieuw spreken, en nieuw vrienden ontdekken. Dat kan allemaal bij De Marke, in het bijzonder bij de jaarlijkse uitgaansdag.

Weer zaten we voor een kort tripje in de bus, terug naar Holland, waar

Exclusieve Niederrheinische Kaffeetafel onder een kloostergewelf uit 1446, te Kranenburg

nog een dik uur ingepland stond voor het bezoek aan het Afrika-Museum. Is dat zo nodig, een derde museum op zo'n dag? Daarover valt te discussiëren, maar het verblijf in Berg en Dal was in ieder geval een zalige verpozing, in de buitenlucht door een schitterend park wandelen, dat als museum wordt betiteld. Bij elk Afrikaans dorpje of volkenkundig monument stond wel een bankje waarop we ons konden verpozen en uitblazen. Wie daar nog niet voldoende aan gedaan had, kon helemaal op krachten komen en nakeuvelen in het naburige restaurant Wolfsberg. In de bus op de terugweg, dankte voorzitter Henk van Harreveld in het bijzonder de organisatoren van deze dag, met name Marianne van Zadelhoff. Zij hebben aangetoond dat Kleve weinig onderdoet voor Delden!

PW

Rectificatie artikel prof. Weber

Bij de digitale opmaak zijn in het maartnummer enkele regels weggevallen in het artikel van Jan Plant over prof. dr. Max Weber. Hier de vervanging van de betreffende pagina (24):

Van 1899 tot 1900 leider der Siboga-expeditie, begon hij in 1900 met de publicatie van de bevindingen van deze expeditie, die als doel had een onderzoek naar de fauna en flora van de diepzeebekkens in het oostelijk deel van de toenmalige Nederlands-Indische Archipel. Van de publicaties van die expeditie verschenen meer dan 120 delen.

Weber was in die jaren in de kracht van zijn leven en zijn hoofd was vol met plannen voor wetenschappelijke reizen. In 1881 nam hij als arts en zoöloog deel aan de Noordpool-expeditie aan boord van de "Willem Barendsz", waarmee o.a. Nova Zembla werd bezocht. In 1888 en 1889 ondernam hij wetenschappelijke expedities naar Sumatra, Java, Celebes en Flores. In 1894 en 1895 volgde er een grote reis naar Zuid-Afrika. In 1899 vertrok Weber als leider van de Siboga-expeditie voor twee jaar naar het toenmalige Nederlands-Indië. Mevrouw Weber volgde hem op de meeste van zijn reizen. Zij zelf had een groot aandeel in het wetenschappelijk onderzoek van deze expedities, door haar uitgebreide studies over de *algen*.

't Huis te Eerbeek

In 1895 kocht Prof. Weber het Huis te Eerbeek van de vorige eigenaar, de familie Berns. Enkele fundamenteen duiden nog op een van oorsprong zeer oud en groter gebouw, dat vanaf 1380 tot 1579 de Heren van Bronckhorst tot jachtslot diende. Een deel van het koetshuis liet Weber inrichten als laboratorium en later werd een serre aangebouwd voor tropische planten. Veel uitheemse bomen en planten in de tuin herinneren nog aan zijn tijd. Na de Siboga-expeditie vestigden Weber en zijn vrouw zich, vanuit hun woonplaats Amsterdam, blijvend op hun Eerbeekse landgoed. Het buitenleven verminderde in geen enkel opzicht hun energie. Veel van hun belangrijke, wetenschappelijke werken werden hier voltooid. De beide echtelieden beschikten over een uitgebreide bibliotheek.

De foto betr. het landgoed 't Huis te Eerbeek komt uit de collectie van auteur Jan Plant

Rectificatie artikel Op het nippertje gered

Ook in het artikel van Corrie de Kool zijn enkele regels weggefallen. Hier de gehele pagina 31 opnieuw:

Johanna Reijndts is niet onbemiddeld. Ze leent in 1731 in de vorm van een obligatie f 3000 aan Hendrik Ligt, die dit geld nodig heeft voor zijn papiermolen (de grote Slats) in Loenen; en kort daarna aan hem nog eens bedragen van f 400 en f 250. Ook heeft ze f 2000 uitstaan bij meester papiermaker Willem Janse en Annetje Abrahams op de Ruytermolen in Beekbergen, en er is een obligatie van f 312 geërfd van Marritje Reinders, waarvan de aflossing door Grietje Melissen Ploegh kennelijk niet zo vlot gaat. Johanna Reijndts verwerft stukjes zaailand en hooiland, ze koopt in 1736 het pandschap van de Spelderacker, horende bij het goed Beeckhuijsen, en ze verpacht kleinere goedjes als 't Hooftje' en 't Slingeland'. Bijna al haar grond is gelegen in de buurt van Engeland en Beekbergen.

Onland met hulten en bulten.

Rond haar goed 'de Haegen' ligt twee mergen 'vuyl land bewassen met heyde, holt, doorns, vol hoogtens en laegtens, hulten en bulten'. Johanna Reijndts wil dat onland – met hulp van de pachter van 'de Haegen' Cornelis Beerents- in cultuur brengen en daar 'bequaam boulant' van maken. Vanwege de te verwachten 'sware kosten' verzoekt zij de Rekenkamer van Gelderland om ontheffing van de thiend op dat land. Deze thiendvrijheid wordt haar in 1742 voor twaalf jaar verleend.

Een goed bewaard geheim.

In 1750 wordt Johanna Reijndts ziek. En ze denkt na "over de sekerheyd des doods, en de onsekere tyd en ure van dien ... en ick ben niet van meninge uyt dit tijdelijcke en vergankelijcke leeven te scheyden, sonder alvorens over mijne tijdelijke goederen, mij van God verleent, te hebben gedisponeert". Ze is rooms-katholiek, heeft geen man, geen kinderen en familie? Onder vier ogen maakt ze haar laatste wil bekend aan scholtis H. van Hamel. Het testament gaat in een envelop die zij twee keer verzegelt. In het bijzijn van getuigen verklaart Johanna, nadat Van Hamel heeft geconstateerd dat testatrice goed bij haar hoofd is, dat deze envelop pas geopend mag worden ná haar overlijden.

Bijschrift bij de illustratie op blz. 33:

“Deel van het testament van Johanna Reijndts, dat op 30 december 1750 werd opgemaakt door H. van Hamel en ondertekend door de testatrice. Uit het handschrift blijkt dat Johanna Reijndts zelf een correctie heeft aangebracht. Ze verbeterde in de laatste regel ‘Bekbergen’ in ‘Loenen’.

Hessenwegen trok volle zaal

Afgeleden vol was de grote zaal van De Korenmolen, toen daar op de avond van 11 oktober een spreker aantrad die kennelijk iets te zeggen had. Henk Harmsen uit Stokkum ging ons iets, zeg maar heel veel, vertellen over het fenomeen HESSENWEGEN. Zijn voordracht was boeiend, men hing aan zijn lippen, uitgezonderd enkelen die zijn “plat” Oost-Gelders dialect niet goed konden volgen. Tja, de Marke werkt nu eenmaal in dit (rand)gebied.

Misschien dat we een keer een uitvoerig artikel over dit onderwerp in De Marke brengen, nu een samenvatting van die avond. Over primitieve Hessenwegen vond vroeger in deze gebieden veel van het vrachtvervoer plaats, aanvankelijk spullen die op de boerderijen waren gemaakt. Later door allerlei ambachtslieden. Het ging om bijv. aardewerk, sieraden, keukengerief en kleding, veelal uit Duitsland. De goederenstroom verliep van oost naar west. Vreemd genoeg is nooit bekend geworden of die huifkarvervoerders wel een transportlading *terug* hadden, zoals nu vanzelfsprekend zou zijn. Ook in ons gebied hebben Hessenwegen gelopen, zoals een oude kaart van de Veluwe toonde.

De Hessenwegen bestonden uit karrensporen; als het al te modderig werd, nam de voerman gewoon een spoor ernaast. De weg was dan ook vaak erg breed geworden. De betekenis van het woord *Hes*? Men dacht altijd vanwege de landsnaam *Hessen*, vanwaar veel van die vervoerders/kooplui kwamen. Tegenwoordig wordt meer gedacht aan de betekenis van *hes*=*paard*. Het ging immers om paardenwegen. Sporen ervan zijn hier en daar nog te vinden, zowel te zien aan het karakter van de weg, als aan talloze namen waarin het woord *Hessen* is opgenomen.

Henk Harmsen nam ons op deze avond, met dia's, mee op zo'n oude hessenweg van Aalten tot Doesburg. De beelden toonden ons dat er hier en daar nog iets (moois) van overgebleven is, maar meestal zijn de hessenwegen niet meer te herkennen, of men moet over een kerkhof lopen! Er werd die avond niet om getreurd! PW

Jan Mankes

Alles dat over Jan Mankes, die beroemde Eerbeekse schilder (1889-1920), wordt gepubliceerd, wordt natuurlijk door De Marke geregistreerd. Nu twee items.

AANKOOP SCHILDERIJ

Het Frisia Museum heeft op een veiling in Londen het schilderij *Witte Haan* van Jan Mankes voor 110 duizend euro gekocht. Daarmee is het na ruim tachtig jaar weer terug in Nederland. Het museum bezit veertien schilderijen van Mankes. Na restauratie is het schilderij vanaf de zomer te zien (ANP 26 maart)

RESTAURATIE GRAF JAN MANKES

Dit voorjaar was er de restauratie van de grafsteen van Jan Mankes. Veel eerder was er, ook in De Marke, geattendeerd op de deerlijk verwaarloosde grafsteen, in 1920 vervaardigd door de grote kunstenaar Chris Labeau. De onthulling van het gerestaureerde monument vond plaats op 1 april jl. Ook bestuur en redacteur van De Marke waren hierbij uitgenodigd.

Het initiatief van de vernieuwing lag bij de gemeentelijke Monumentencommissie, met Gert Jan Dijkstra als voorzitter. Medefinancier van de restauratie was de plaatselijke Rotaryclub, voorzitter Wil Arentsens. Na afloop werd, in caférestaurant De Korenmolen, gesproken door ons lid Rens van Beem. Op heldere wijze plaatste Van Beem de kunstenaar

Mankes in zijn tijd. De belangstelling voor diens schilderijen en gravures is in de loop der jaren alleen maar gegroeid. Eens per vijf jaar is er wel ergens een grote Jan Mankestentoonstelling. PW

Willem de Mérode

In het recente blad van de IVN Omgeving Eerbeek e.o. heeft raadslid Irene Roelands-Cramer de *cri de coeur* geslaakt dat er "eigenlijk weer eens wat meer aandacht voor de dichter Willem de Mérode zou moeten komen" en publiceerde meteen twee gedichten van hem, waaronder:

TULPEN

Ze zijn veel trotser dan de rozen

En zeer gelukkig en alleen,

Stil heeft elk zijn deel gekozen

Van't leven; en't is elk Gemeen

smeken; Heer, ik sta te branden!

Alleen voor u U ben ik gesmukt!

En voelen door dezelfde handen

Zich tot een zelfde doel geplukt.

Zo heeft Gods liefde hen gevonden

Tot leven en tot dood bereid.

Zij staan zeer stil en schoon, verslonden

In de aanblik van Zijn heiligheid.

Restauratie Oliemolen Eerbeek

Waar vind je de enige nog op waterkracht draaiende oliemolen in Nederland? Precies, in Eerbeek! Alle reden dus om zo'n kostbaar monument in ere te houden. Johan van Zadelhoff doet er dus alles aan om de benodigde restauratiegelden bijeen te brengen, er is ca. € 75 000 nodig.

De molen is gedeeltelijk verzakt en er is sprake van wateroverlast, zowel in

de kelder van het naastgelegen café als in de molen zelf. Subsidieverleners zijn de gemeente, de stichting Vrienden van de Gelderse Molen, Waterschap Veluwe, Rijksdienst Monumentenzorg, Gelders Landschap, Monumentencommissie Brummen en eigenaar J. van Zadelhoff trekken het project.
PW

Loenenaar schenkt wijkgebouw aan Hervormde Ziekenverpleging

In Huize Elim mekkerden de geiten

Martien Kobussen

Op de hoek Droefakkers/Eerbeekseweg staat sinds 1993 een nieuw appartementengebouw. Het gebouw staat op de plek waar eerder het wijkgebouw van de Hervormde Ziekenverpleging stond dat de naam *Huize Elim* droeg. Na 57 jaar vertrok de ziekenverpleging naar het steunpunt De Bruisbeek aan de Loenerdrift.

Barones doet poging

Al in het begin van de vorige eeuw werd door barones Van Lyjnden van Kasteel ter Horst een poging gedaan om te komen tot oprichting van een dergelijke vereniging. Destijds werd echter geen overeenstemming bereikt. In 1935 namen enkele leden van de Nederlands Hervormde Gemeente Loenen het initiatief tot de oprichting van een Hervormde Ziekenverpleging. Voor het stichtings-kapitaal schonken P.J. Schut, H.A. Schut en G.J. Berends tezamen f25 000.

Er werden statuten opgesteld waarin werd bepaald dat er een nauw verband moest zijn tussen bestuur van de stichting en de kerkeraad. De plaatselijke predikant was voorzitter, terwijl er ook een kerkvoogd en diaken zitting hadden in het bestuur. Met het Diaconessenhuis in Amsterdam werd een overeenkomst gesloten. De instelling zou zorgen voor een verpleegster voor Loenen.

Zuster Leentje

Tegen kost en inwoning en een vergoeding van zevenhonderd gulden per jaar kwam de eerste zuster naar Loenen. Het was zuster Leentje (mevrouw Hengstman-Brandenburg). Zij bleef tot 1937. De tweede zuster was Jo van Lingen die in 1947, in verband met haar werkzaamheden, zelfs een motor van de zaak kreeg.

In 1948 verliet zij Loenen. Het bestuur kwam toen voor problemen te staan. Door gebrek aan zusters was er geen diacones beschikbaar. Men

Huize Elim, het vertrouwde gebouw op de hoek Droefakkers/Eerbeekseweg dat in 1993 werd afgebroken

begon een zoektocht naar een Nederlands Hervormde wijkzuster. Zuster C. Smallegange kwam. Ze bleef een jaar. Jo van Oorspronk, geboren en getogen in Loenen, kon in haar dorp wijkverpleegster worden en deed dat tot 1951.

In die tijd begon men ook met de kraamverpleging. Hoewel kraamverpleegsters dikwijls de verzorging voor moeder, kind en gezin op zich namen was het ook vaak zo, dat de wijkverpleegster in gezinnen kwam om voor moeder en kind te zorgen.

Zuster M. van Gaasbeek kwam in 1951. In 1957 werd zij opgevolgd door zuster G. Hulst. Datzelfde jaar werd een bedrijfsauto voor de verpleegsters aangeschaft. Twee jaar later kwam zuster G. Blanken en in 1966 zuster Mulder. Later na haar pensionering gevolgd door een aantal wijkverpleegkundigen.

Geitenstal

In 1937 schonk postbode E.J. Buurkes het oude wijkhuis op de hoek Droefakkers-Eerbeekseweg plus een bedrag van negenduizend gulden aan de

Hervormde Ziekenverpleging Loenen. Het wijkhuis zou echter nog tot 1960 dienst doen als woonhuis voor verschillende gezinnen.

Huize Elim - zoals het wijkgebouw van oudsher heet - was vroeger een boerderij. Waar de wachtkamer is geweest, mekkerden vroeger de geiten in hun stallen.

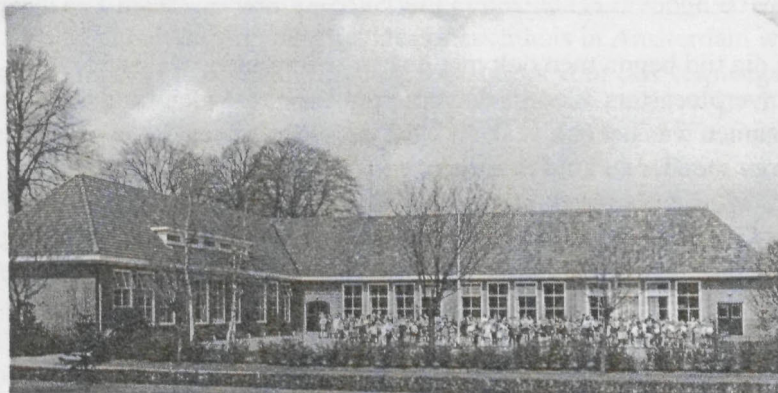
De eerste 22 jaar van het bestaan van de Hervormde Ziekenverpleging werden er in het Jeugdhuis de verschillende bureaus voor de gezondheidszorg gehouden. Men kreeg hier echter te kampen met een chronisch gebrek aan ruimte. In 1937 werd in het Jeugdhuis het eerste consultatiebureau gehouden voor de zuigelingen. Jarenlang verzorgde kinderarts Cath. van Veldhuysen dit werk.

In 1960 werd een gemoderniseerd wijkgebouw in gebruik genomen. In De Bruisbeek heeft het kruiswerk met wisselende namen vanaf 1993 een grote ruimte waar de verpleegkundigen een aantal kamers hebben voor consultatiebureaus voor baby's en peuters.

XX

Tjark Riks School

In het vorig nummer van de Marke stond op pag. 15 een foto van het Tjark Riks Centrum, terwijl een oude opname van de Tjark Riks School bedoeld was. Zie onderstaande opname.

Oude kerk in Beekbergen

Wietse Venema

De oude kerk met toren staat in Beekbergen in het centrum van het dorp. De kerk is inderdaad erg oud, naar schatting ongeveer 1200 jaar. Omstreeks 800 is in Beekbergen een houten kerkje gebouwd. Dat zou zijn gebeurd op aandringen van de prediker Liudger. In 801 is een bos in Braclo (het huidige Bruggelen) aan Liudger geschonken. Het zou dus kunnen dat het houten kerkje in Beekbergen met de stammen van het bos in Bruggelen is gebouwd. Tussen het jaar 1000 tot 1100 is in plaats van het houten kerkje een tufstenen gebouwtje met een rechthoekig schip en koor gebouwd, waarschijnlijk was er toen nog geen toren. De kerk van 1243 zou als voorloper kunnen worden beschouwd van het huidige kerkgebouw. Omstreeks 1300 werd de kerk vergroot. De parochie bleek toen sterk te zijn gegroeid.

Onder de parochie Beekbergen viel aanvankelijk de kapel in Loenen. In 1653 werd Loenen een zelfstandige gemeente. Ook de dorpen Ugchelen en Klarenbeek hoorden vroeger bij de parochie Beekbergen. Na de tweede wereldoorlog zijn deze beide kerkelijke gemeenten zelfstandig geworden. De kerk was gewijd aan de heiligen Fabianus en Sebastianus. De gedenkdag van beide heiligen is 20 januari.

Een belangrijke gebeurtenis in de kerkelijke geschiedenis vormde de hervorming. In het algemeen is de geloofsovergang in Beekbergen zonder grote problemen verlopen, aldus M.A.M. Franken. De eerste predikanten van Beekbergen waren oud-pastors, die tot de reformatie waren overgegaan. In de kerk staat nog een oude vernielde doopvont van voor de hervorming. Het is een enorme zware kubus van steen. De doopvont is vermoedelijk tijdens de hervorming (beeldenstorm) vernield. Er moet heel wat kracht voor nodig zijn geweest de doopvont te vernielen.

In de veertiende eeuw werd de toren verhoogd, omdat de kap van de kerk was verhoogd. Uit een afbeelding van de toren van 1726 blijkt, dat de spits hoger was dan nu het geval is. In 1841 is de bliksem ingeslagen in de toren, waardoor deze erg werd beschadigd. De spits is toen afgebroken. Het duurde tot 1867 voordat de toren zijn huidige vorm kreeg. Sinds de Napoleontische tijd is de toren eigendom van de burgerlijke gemeente Apeldoorn. Torens werden onder meer als uitkijkpost voor militaire doeleinden gebruikt. Misdadigers werden in de toren opgesloten. Ook in de toren van de kerk in

Beekbergen was ooit een ruimte voor minder eerlijke lieden. Vermoedelijk om die redenen zijn in het algemeen oude torens bij de scheiding van kerk en staat in eigendom overgegaan naar de burgerlijke gemeente. De toren is in 1974 - 1975 gerestaureerd.

In de tweede wereldoorlog is een klok uit de toren geroofd door de Duitsers. Op de nieuwe klok staat het volgende opschrift: "Ik ben vervaardigd anno 1950 door de N.V. Petit en Fritzen te Aarle-Rixtel. Mijn voorgangster werd in 1943 door de Duitsers geroofd."

Het aanzien en het interieur van het kerkgebouw met toren moeten vooral in het verleden een rijk aanzien zijn geweest in relatie tot de meestal sobere en armelijke bebouwing van Beekbergen. In 1832 leden de meeste inwoners van Beekbergen in het algemeen een karig bestaan. Dat rijke aanzien van de oude kerk in Beekbergen heeft vermoedelijk te maken met de ijzerwinning, welke ook in Beekbergen heeft plaats gehad. De ijzertijd had een relatieve welvaart gebracht. Ook de papierindustrie heeft aan de voorspoed van het gebied bijgedragen. Marten Orges, een papiermarker van het eerste uur, kreeg een mooie grafsteen in de kerk van Beekbergen.

Het oude en fraaie kerkgebouw in Beekbergen heeft een goede akoestiek. Er vinden behalve de kerkdiensten ook concerten en samenkomsten in plaats. Het is een cultuurmonument van het dorp en van de gehele omgeving.

De straatnamen van Brummen-Eerbeek, de “droom” van Frans Broekhof

Piet Willemsens

Frans Broekhof, bouwkundige bij de gemeente Brummen, koesterde ooit het ideaal alle straatnamen van de gemeente in een boekje op te schrijven, mét een verhaaltje bij elke straat. De in 1918 geboren Frans moest, vanwege gezondheidsbezwaren, zijn hobby in 1995 opgeven, vijf jaar voor zijn dood. Sindsdien rusten zijn grote stapel notities – sommige wel dertig jaar oud - in het Archief te Zutphen, een onaf “meesterwerk”. Ik mocht er een middag in grasduinen, en vond een aantal straatnamen die in De Marke best het vermelden waard zijn. Er bestaat goede hoop dat het échte boek er een keer komt, want gemeentebtenaar Hans van de Heuvel, o.a. belast met de straatnaamgeving, wil het grote karwei een keer afmaken. Driehonderd straten en paden zijn er, sommige met een heel moeilijk te vinden historische achtergrond.

Hierbij een proeve van Broekhofs “droom”, de straten van zijn gemeente, waarbij eerst een toelichting op het woord “mark”

Marken

Voordat bij keizerlijk decreet van 18 oktober 1811 de gemeente Brummen is ingesteld, waren er verschillende *marken* in de huidige gemeente, namelijk die van Brummen, Leuvenheim, Hall, Eerbeek, Rhienderen, Oeken, Voorstonden, Tonden en Empe.

De eerste volkstelling, nog op zeer primitieve voet, vond plaats in oktober 1795, met het oog op de toen op handen zijnde stemming en de grondvergaderingen. Dezelfde reden was oorzaak dat de *richter* in maart 1803 de *scholtus* verzocht om, voor zover zulks nog niet geschied was, de huizen van een nummer te voorzien en daarbij in elk kerspel met numero 1 aan te vangen. Dit werd opgedragen aan de schilder W.J. de Molt. die

daarvoor een beloning ontving van tien gulden. De nieuwe, volledige benoeming van alle gebouwen werd in 1806 bevolen. Elk buurtschap kreeg

Tot ca 1965 stond aan deze straat een mooi vooroorlogs NS-station. Het werd vervangen door een bushalte ...

toen een aparte letter, bijvoorbeeld Brummen kreeg de hoofdletter A, Rhienderen een C, Eerbeek een K. Pas na de Tweede Wereldoorlog, toen de woningbouw op gang kwam, is men van de wijknummering afgestapt en overgegaan op straatnaamnummering. Straten en wegen die nog geen naam hadden, werden toen benoemd.

Dokter Gunningstraat. Jan Willem Gunning 1862-1923) was predikant in Eerbeek. Behaalde eeuwige bekendheid door in 1894 twee cafés aan de Harderwijkerweg te kopen ("De Blauw" en "De Bontekoe"), om ze direct erna te sluiten! Hij vond dat een praktische manier om het alcoholisme tegen te gaan. Zie over deze dominee ook het artikel van Jan Plant elders in dit blad.

Van Doornstraat. In Hall staat het monument van Van Doorn. In 1837 te Hall geboren. In 1880 ging hij naar Japan op uitnodiging van de regering aldaar, waar hij zich bezig hield met de planning en het toezicht op vele ingenieurswerken. Bij zijn terugkeer naar ons land in 1887 ontving ir. Van Doorn als beloning voor zijn prestaties een onderscheiding van de Japanse regering. Zijn grootste prestatie was de constructie van de Asuaha-dam, waardoor het mogelijk werd het water naar een meer, via een 42 kilometer lange watergang te doen vloeien. In 1906 in Amsterdam overleden

Cortenoever is nooit een afzonderlijke mark geweest, dat gebied hoorde gewoon bij de omgevende marken. Hoe Cortenoever aan zijn naam gekomen is, heeft Broekhof nergens kunnen ontdekken, misschien naar een vroegere bewoner (zie ledenlijst van schuttersgilde St. Jan), misschien naar een boerenhoeve.

Loubergweg. Herkomst mij onbekend, zet Broekhof hierbij.

Tullekenweg. Tulleken was omstreeks 1600 burgemeester van Arnhem. Hij bezat in Eerbeek veel grond en was onder andere eigenaar en geërfde van de plaats Stuyvenberg.

Kloosterstraat. De grond hier hoorde vroeger aan een Abdij in Elten, de pachters moesten aan dot klooster *tienden* betalen.

Veldkampweg. Vroegere grens tussen het in cultuur gebrachte deel van de Mark en de daarbuiten gelegen heidegrond.

Ambachtstraat. Deze naam is niet zo heel oud en herinnert aan de verschillende ambachten die aan deze straat gevestigd waren.

Stuijvenburchtstraat. Aan deze straat woonden vroeger de voornaamste geërfden van de boerenhofsteden uit de mark Eerbeek. Bezitting van burgemeester Tulleken uit Arnhem.

De Dissel. Onderdeel van een boerenwagen, hieraan werd het tuig bevestigd van de twee trekkende paarden. Wanneer er één paard voor de wagen liep, sprak men van een *eenspan*

Halfvasten. Aan de Holthuiserweg staat, langs de IJssel, een boerderij met de vreemde naam Halfvasten. Vroeger was dit een herberg. In de vastentijd voor Pasen was er met Halfvasten altijd een beetje verruiming in de strenge regels voor de gelovigen, dan mocht men weer even op krachten komen en een borreltje drinken! Maar de meeste gingen dan liever niet in het dorp, dat viel zo op. Ze gingen naar de herberg in Cortenoever, die zo de naam *Halfvasten* kreeg.

Eendrachtweg. In de buurtschap Leuvenheim, genoemd naar de gelijknamige muziekvereniging.

De Hilde is in oude boerderijen het zoldergedeelte boven de koeien.

De Wimme. Nieuwe naam in Pothof. Vroeger slachtte men op de boerderij al naar gelang de behoefte van het gezin één of twee varkens voor eigen gebruik. Zelf gemaakte metworsten werden om te drogen in de *wimme* gehangen.

Doonweg. Vroeger de *dodenweg* genoemd. Langs deze weg werden de doden vervoerd vanaf Coldenhove om in Hall rond de kerk begraven te worden.

Burgemeester de Wijslaan. Genoemd naar Pieter de Wijs 1848-1931. Burgemeester van 1888 tot 1917. Woonde de laatste jaren in de Burgemeester de Wijslaan 10

Eerbeekseweg. Bij de overstap van *wijk*nummering naar *straat*nummering werd de naam van deze weg gewijzigd. Hij heette voorheen Brummensestraat. Op topografische kaarten wordt nu de oude naam gebezigd.

Cromhoutstraat. Genoemd naar Hendrik Cromhout 1757-1835. In Brummen hebben meerdere Cromhouts gewoond, en er bestaat nog steeds een Cromhoutstichting. Het bestuur ervan kent als leden, drie mannelijke en twee vrouwelijke ingezetenen, door de gemeenteraad benoemd op voordracht, op te maken door de regenten.

Boerenstraat. Boeren aan deze straat hadden hun weiland liggen in Eerbeekse hooilanden. 's Morgens werden de koeien daarheen gedreven en 's avonds weer opgehaald. In de volksmond werd deze straat ook wel de *kuttelstraat* genoemd, vanwege bevueling door de koeien!

Grizellstraat. Genoemd naar A.H. Grizell, hoofd van de openbare lagere school in Eerbeek, tot 1930. In 1892 in Arnhem geboren, later hoofd van de school in Hall en daarna van de openbare lagere school in Eerbeek. In 1959 overleden, plaatselijke een bekende historicus.

De Bongerd. Een "straatje" aan de Troelstralaan. Hieraan zijn een 20-tal woningen gebouwd volgens het *hoffes*idee, voor alleenstaanden. Voorheen was hier een boomgaard, eigendom van maalterij gebroeders Lentink. Het deftige woord *boomgaard* wordt nooit gebezigd.

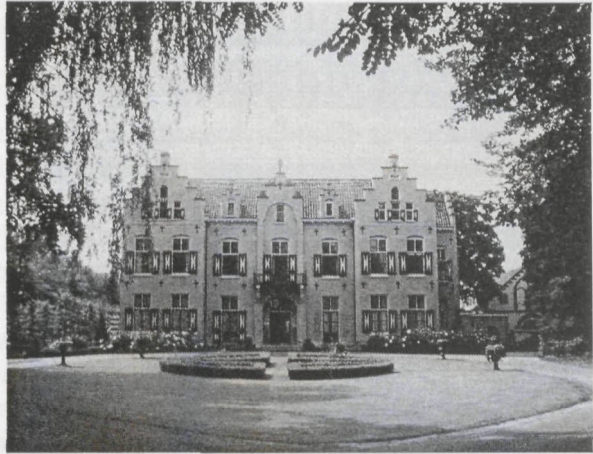
De Dèle. De oude benaming van de *deel*. De naam is afgeleid van het bedrijfsgedeelte van de boerderij; aan weerszijde van de deel stonden de koeien vastgebonden. Op de deel was ook de paarden en de varkenstal.

Stationsweg. Gelegen tussen Engelenburgerlaan en Spoorstraat te Brummen. Het station is omstreeks 1960 helaas afgebroken, er is nu alleen nog een wachtruimte en halteplaats.

Steenbeekstraat. Genoemd naar Gerrit Steenbeek, geb. 1820, die in 1844 onderwijzer in Hall werd. In 1857 hoofd van de school. Het kerspel-dorp Hall telde toen 330 inwoners, in 49 huizen..

Marktplaats. Brummen. Aangelegd in 1822. Vroeger werden hier de kermis en de paasmarkten gehouden, en voor de Tweede Wereldoorlog een biggenmarkt. In 1940 ging de kermis hier weg, naar verschillende andere locaties.

*Langs een van de straten
van Leuvenheim ligt het
mooie landhuis Wild
Baan*

Gasfabriekstraat

Hier was vroeger de gasfabriek gevestigd, gas werd gewonnen uit cokes. In de vijftiger jaren werd Brummen aangesloten op het landelijk aardgasnet en werden de beide gashouders afgebroken.

Zegerijstraat. Genoemd naar het landgoed Zegerij. Dat stond aan het begin van de Zegerijstraat, gedeeltelijk op grond van de vroegere sigarenzaak Bosman. Er waren buiten de villa nog drie woonhuizen, waarvan een dubbel. De totale oppervlakte was 6,59 hectare. In 1884 was de eigenaar, Theodoor Lorentz, consul te Brussel. In 1884 werd alles verkocht aan Balthasar Jan van Pritzelwitz van der Horst. Deze is in 1839 te Middelburg geboren, hij was gehuwd met Petronella Ankersmit, in 1839 te Apeldoorn geboren. Voordat hij het landgoed kocht woonde hij op Spaensweerd waar hij een kostschool voor jongens had. Hij was daar hoofd van de school met een deftig woord *instituteur*. Van het landgoed is alleen nog over een woonhuis aan de Zutphensestraat. Verder nog een stuk tuinmuur achter het kerkje van de Protestanten Bond. Ook de grond, waar voorheen de Huishoudschool stond behoorde tot het landgoed.

Voor een volledige en exacte lijst met namen is het wachten op het Boekje!

Dr. J.W. Gunning, een actieve Eerbeekse dominee (1862-1923)

Jan Plant

Toen Eerbeek in 1958 het eeuwfeest van haar eigen zelfstandige Ned. Hervormde Gemeente herdacht, kreeg de toenmalige Protestants-Christelijke Gezondheidszorg de beschikking over een fraai wijkgebouw met zusterwoning. Het was de bekroning van een initiatief dat de jonge predikant ds. J.W. Gunning reeds in 1890 voor de Eerbeekse wijkverpleging had genomen. Hij had een geestelijke bewogenheid voor de lijdende mens en zette zich, vaak met eigen middelen, in voor de verheffing van de bevolking van het in die tijd arme Veluwe dorp Eerbeek. Met vooruitziende blik zette hij een kapitaal vast, waardoor het werk van de wijkverpleging (Diaconessenarbeid), ondanks tegenslagen, in latere jaren zou kunnen worden voortgezet. Het was het werk, waarvoor het latere gebouw aan de Smeestraat op vrijdag 29 augustus 1958 in gebruik werd genomen en tot 1999 in gebruik bleef.

Bekend geslacht

Ds. J.W. Gunning, geboren te Utrecht op 15 juni 1862, was predikant in Eerbeek van 1886 tot 1896. Hij stamde uit een bekend geslacht, dat

Groet uit EERBEEK.
Harderwijkseweg.

Rechts het befaamde café De Blauw dat door de dominee werd opgekocht
(Fotocollectie Jan Plant)

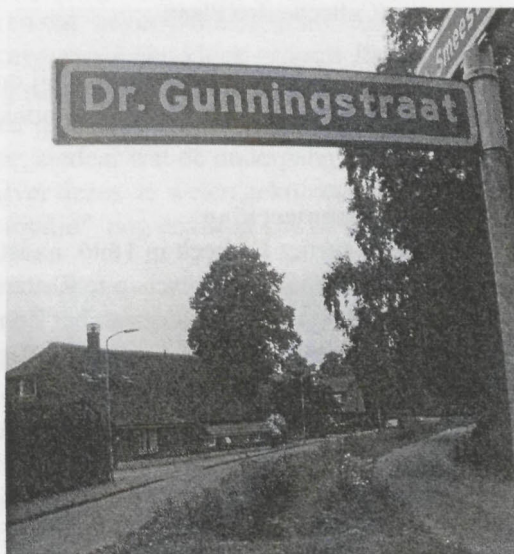
theologen en andere wetenschappers heeft voortgebracht. Zijn vader was hoogleraar chemie, zijn oom van moeders zijde was de in de 19de eeuw bekende minister Pierson, één van Nederlands grote staatslieden.

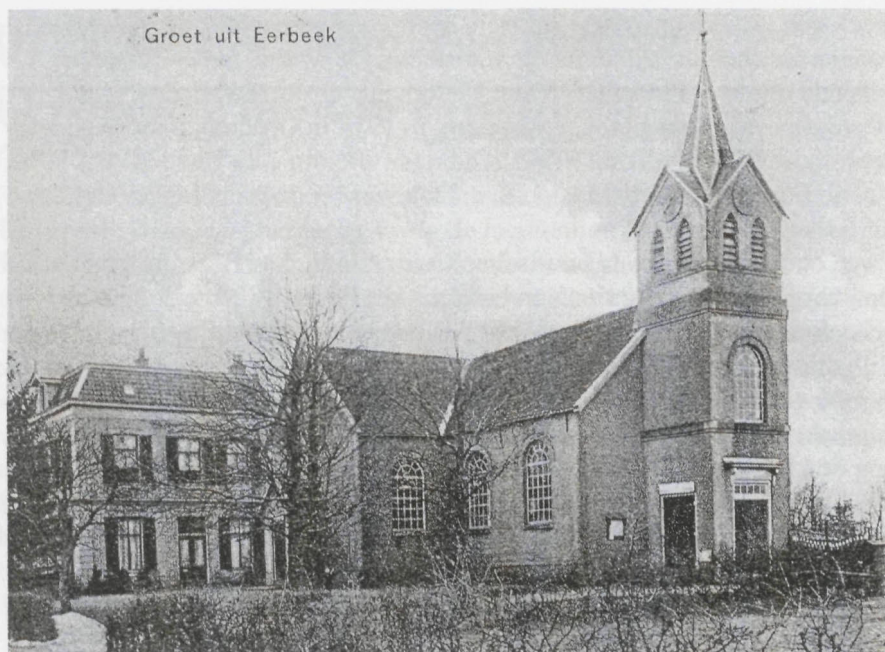
De verdiensten voor Eerbeek van deze, in 1914 in Groningen tot ere-doctor gepromoveerde, predikant in het zendingswerk zijn vele geweest. Hij heeft o.a. de Diaconessenarbeid opgericht. Ook was hij de grondlegger van het Eerbeekse jeugdwerk.

Twee oude kroegen in de buurtschap Coldenhove, "De Blaauw" en "De Bontekoe", die geen beste naam hadden, werden in 1894 door hem als geheelonthouder opgekocht.. Van "De Blaauw" maakte hij een lokaal voor Bijbellezingen en "De Bontekoe" werd als boerderij door hem verhuurd. Het eigendom droeg hij later over aan de Diaconessenarbeid.

Bij de komst van Ds. Gunning naar Eerbeek, stond bij de Hervormde kerk nog de kleine, uit 1780 daterende voormalige Rooms-Katholieke pastorie. In 1888 heeft hij de huidige, grotere pastorie, die tot 1989 in gebruik bleef, laten bouwen en ook grotendeels zelf gefinancierd. In deze pastorie leefde de dominee als een welgesteld man. Hij had drie dienstboden, een gouvernante en een tuinman. Verder beschikte hij over een rijpaard en was hij de eerste inwoner van Eerbeek die een voor die tijd moderne fiets bezat. In zijn tuin werd in 1889 een kegelbaan aangelegd. In de catechisatiekamer liet hij een rekstok aanbrengen.

Echter niet alleen voor zijn gezin. In het dorp was er in die jaren maar één vermaak: werken op het land en/of in de papierfabriek. Voor de jeugd was er geen andere manier van ontspanning dan het café. Voor de jonge plattelanders was de zondagmiddag een probleem. Voor deze groep, 16- tot 19-jarigen, stelde hij 's zomers zijn kegelbaan en in de winter de rekstok beschikbaar. Zo ontstond er een vaste kern van jongelieden, die geregeld bij de dominee samenkwamen.

Links op foto de pastorie van de Ned. Hervormde Kerk, de woning die ds. Gunning zelf had laten bouwen. De kerk is in 1930 afgebroken en in 1931 door een ander vervangen (Collectie .Jan.Plant)

Met een groep jonge mannen maakte hij ook uitstapjes naar Amsterdam, Den Haag en zelfs naar de Wereldtentoonstelling in Antwerpen.

Man van samenwerking

Ds Gunning verliet Eerbeek in 1896, nadat hij was benoemd tot Director van het Ned. Zendeling-Genootschap te Rotterdam van 1897-1923. In 1917 was hij betrokken bij de oprichting van het Zendingshuis te Oegstgeest. Reeds in Eerbeek toonde ds Gunning belangstelling voor de inwendige zending en voor maatschappelijke vraagstukken. Ook in zijn latere loopbaan toonde hij een beweeglijke geest en was hij synthetisch ingesteld. Hij zocht hechte samenwerking in de richtingsstrijd in de Ned. Hervormde kerk, de toenadering der kerken en bij partijpolitieke tegenstellingen, vooral ook in de wereld van de zending. Dr. Gunning overleed op 25 november 1923 in Leiden, 60 jaar oud.

Bakkers in Brummen werkten kwart eeuw samen

Piet Willemsens

Alleen oude mensen herinneren het zich nog: dat bijna alle bakkers van Brummen in één bedrijf samenwerkten, de NV CENTRALE BAKKERIJ. De moordende concurrentie moet hen rond 1920 op het idee gebracht hebben. Drie of vier bakkers leurdten dagelijks met hun brood in één straat, waarbij de huisvrouwen veelal tot een bezoeksafpraak waren gekomen, van: Kom jij alleen maar op maandag en woensdag. Enz. Waren ze van een hoop ge-klep af. Tegen dat frustrerende verschijnsel moet iets te doen zijn, hebben de bakkers gedacht en staken de koppen bijeen.

In 1919 zien we het dan gebeuren dat negen bakkers in het dorp een fors bedrag bijeenbrachten, en in de Gravenstraat een kloek gebouw lieten bouwen, dat er heden ten dage nog mag zijn. Alleen, de gezamenlijke activiteiten zijn reeds een zestig jaar geleden gestopt. Ruzie, weglappende klanten, onkundig financieel beheer, ziedaar wat de ondergang bewerkstelligde. Niet alles is schrijver dezes te weten gekomen, wél genoeg bijzonderheden om dit "stoffige broodje" nog eenmaal fris op tafel te krijgen.

Voorbeelden elders

Helemaal nieuw was het idee van een centrale bakkerij niet, ook Zutphen, Dieren en Eerbeek hebben ooit met een Centrale Bakkerij (CB) kennis gemaakt. En op internet stuitte ik aldaar op een uitgebreide studie over het Brabantse Udenhout. Na de Eerste Wereldoorlog voorzagen daar liefst dertien bakkers de dorpsbevolking van brood. Er was sprake van een grote mate van concurrentie. In 1916 werd er op initiatief van vijf bakkers een coöperatieve bakkerij opgezet onder de naam D.E.S. (Door Eendracht Sterk). De samenwerking eindigde in 1938.

In Brummen hield men het tot 1946 vol, maar vraag niet hóé. We gaan eerst naar het ontstaansjaar, 1919, toen in Gravenstraat nr. 7 een echte fabriek werd neergezet, het gebouw van de Centrale Bakkerij.

Het huidige gebouw Galerie Gist in de Gravenstraat

De precieze aanloop naar die bakkerij is niet bekend, wel dat bakker P. Wahl de *eerste steen* heeft gelegd. Die zit er nog in! De oude bakkerij is nog goed herkenbaar; aan de westkant de *ophijsbalk* nabij de meelzolder boven. In de kelder zijn de *eierbaden* nog aanwezig. De originele blauwdruk van het gebouw is bewaard gebleven. Ook nadien is aan het gebouw uiterlijk niet veel veranderd; in de vijftiger jaren was het nog een papierwarenbedrijf, een groentefabriek, daarna bakkerijwaren Verbeek.

Tegenwoordig zit *galerie Gist* erin, met als eigenaren Herman en Alletta Lijftogt. De naam *Gist* is nog een eerbetoon aan de oude broodfabriek die het ooit geweest is. Met veel enthousiasme is de verwaarloosde fabriek opgeknapt. Het laatste project was het openbreken en herstellen van de

kelder. De "fabriek" heeft in haar huidige bestemming twee woningen en een bedrijfsgebouwe. In dit laatste huisvest GIST sinds 1999, een landelijk gerichte galerie met hedendaagse, actuele kunst. De echtelieden Lijftogt trekken met de tentoonstellingen in de museale ruimten kunstkenner uit heel het land, en vertegenwoordigen de kunstenaars op beurzen als de KunstRAI en Art Rotterdam.

De oudste stukken uit de Kamer van Koophandel over de CB dateren pas uit 1921, waarin de naam van Pieter Wahl *niet* voorkomt. Waarom dan toch diens naam op de *steen*? Waarschijnlijk is hij de initiatiefnemer voor de CB geweest, maar hij heeft zijn werk niet kunnen afmaken, in 1920 overleed bakker Pieter Wahl. Zijn zoon Elbertus (*Elle*) nam het bedrijf over. Het bestuur van de NV bestond uit negen personen, allen bakkers te Brummen: Gerrit Bovendorp (4 aand.) Geurt Troost, secretaris (2 aandelen), penningmeester (2 aand.), Antony Bennink (4 aand.), Jan Mollenhof (2 aandelen, Elle Wahl (2 aand.), Gerhard van Neck (4 aand.), Albert Broekhuis (3 aand.), Johannes Zunnebelt (3 aand.), Lute Schuite (2 aand.)

Het kapitaal van de vennootschap bedroeg f35 000, waarvan f13 000 was *gestort* (26 aandelen). Blijkens de statuten was het *doel* van de vennootschap de exploitatie van een brood-, beschuit-, koek- en banketbakkerij en het verrichten van alle handelingen die geacht kunnen worden tot genoemd bedrijf te behoren.

Het Kadaster te Arnhem kan nog wel enkele gegevens aanleveren over de oude gezamenlijke broodfabriek. Het blijkt dat de *grond* ervoor door het bestuur van de toenmalige bakkersvereniging *Ons Streven* in 1920 is aangekocht, voor f3850. Grootte van het bouwperceel 1040 m². Over de bouwkosten komen we niets aan de weet, wel de opbrengst van de lege fabriek in 1978 voor f 28 600. De papierwarenfabriek verkocht het pand in 1978 voor f201 000; in 1989 kocht Lijftogt het gebouw.

Maar we gaan eerst eens kijken naar de tijd dat het met de CB *goed* liep. Officieel cijfermateriaal bestaat hierover niet meer. Zelfs de Kamer van Koophandel heeft alle stukken vernietigd, of de jaarresultaten zijn daar nooit ingeleverd. We moeten dus afgaan op *oral history*, interviews. Helaas, er leeft geen enkele *deelgenoot* van toen meer. Wel zoons, zoals Willem Mollenhof, die later zelf ook bakker is geworden (Oeken). "De Centrale heeft altijd wel goed gedraaid, behalve op het laatst. Het bedrijf leverde brood van goede kwaliteit, gezien ook de grote afzet. In totaal werkten er meer dan tien man, de negen deelgenoten in de NV en enkele knechts. De meesten

N.V. CENTRALE BAKKERIJ

BRONKHORSTERSTRAAT A 322 - BRUMMEN - INTERC. TELEF. 59

BRUMMEN, *December* 1939.**REKENING**

VOOR

*Burgelijk Armbestuur
Brummen.*

VAN N.V. CENTRALE BAKKERIJ

ZEGEL F		010
<i>Overschuldigd brood volgens bijgevoerde bonus.</i>		
<i>N° 19 - 40 - 50 - 99.</i>	<i>/</i>	<i>0 =</i>
<i>N° 37</i>	<i>/</i>	<i>10 =</i>

Zelfs het Burgerlijk Armbestuur viel onder het klantenbestand van de N.V. Centrale Bakkerij, getuige deze oude rekening

werkten er 's morgens van 5 tot 10 uur. De chef tot 's middags tot 3 uur. Daarnaast behielden de meeste deelgenoten hun eigen winkel, soms met ook kruidenierswaren. In die dagen had je ook nog veel thuisbezorging"

Hoe de grote bakkerij in de Gravenstraat er vanbinnen precies uitzag weten we niet, maar ook hieraan heeft Mollenhof een aardige herinnering. "Men had bij de start in 1920 beslag kunnen leggen op twee Duitse ovens met

grote capaciteit, boven elkaar geplaatst. Het brood kon erin en eruit geschoven worden, je kon er makkelijk bij. Merk: *Werner und Vleider*. Het bedrijf stond op een strategisch goed gelegen plaats in het dorp”.

Ook in de oorlogsjaren draaide het bedrijf redelijk door. Mollenhof: “In 1944 moesten ze zelfs aan de Todt (een Duitse instantie) leveren. Later in de oorlog braken er barre tijden aan, er was haast geen meel meer, geen zout. De burgemeester vorderde graan bij boeren. Vanwege stroomuitval moest de deegmachine met handkracht worden aangedreven. Ik hielp er ook aan mee,. Hetzelfde gebeurde met het eieren klutsen, want de klutsmachine stond buiten werking”.

Zweers deed niet mee

Een aardige getuige over de nadagen van de CB is ook Hans Zweers (1932), wiens grootvader bijna de enige bakker was die *niet* meedeed aan de samenwerking. Hij was zijn bedrijf in mei 1900 gestart. “Vanwege de concurrentie stichtten ze in 1919 de Bakkers Centrale, en zetten ze in de Gravenstraat een groot gloednieuw gebouw. Voordien bestond er al een bakkersvereniging, ze dachten sterker te kunnen worden, vandaar die coöperatie (qua rechtspersoon was het een NV). Pieter Wahl nam daartoe het initiatief. Alleen mijn grootvader – de grootste bakkerij van het dorp – deed niet mee. *Jullie doen maar*, was zijn reactie. Hij meende ook: *Negen kapiteins op een schip, dat gaat niet goed!* De afloop heeft hem gelijk gegeven. Ze wilden allemaal de baas spelen. Later lieten enkelen het eigenbelang prevaleren, men wilde alleen “plukken”. De negen deelnemers aan de NV hadden hun omzet *ingebracht*, maar sommigen ervan hadden een winkeltje met knecht, en dat hielden ze aan. Daaruit haalden ze aparte inkomsten, naast het vaste loon dat ze als deelnemer van de Centrale kregen. Ik moet zeggen, dat de NV lange tijd goed gedraaid heeft, ook in de oorlog, zeker tot 1942. Voor mijn vader was de Centrale wel een concurrent, maar geen bedreiging. De kwaliteit van hun brood zal goed geweest zijn, hoewel bij een grootschalige productie gauw iets op de kwaliteit moet worden toegegeven, de individuele aandacht ontbreekt dan. De prijs per brood lag op hetzelfde niveau als bij mijn (groot)vader”.

Weliswaar kende de broodfabriek geen winkel, maar de klanten liepen gewoon de bakkerij in, en werden dan keurig geholpen. Dat herinnert bloemist Bennie Bouwmeester zich nog goed, die er heel zijn leven vlakbij heeft gewoond. “Het meeste brood werd met bakkerskarren thuisbezorgd. Na de oorlog heeft het bedrijf zeker drie maanden gefunctioneerd als centrale keuken voor het Canadese leger in deze omgeving”

De Centrale Bakkerij maakte ook beschuit, koekjes en gebak. In de Sinterklaastijd veel speculaas, in de vorm van koekjes en poppen. Willem Mollenhof: "Na de oorlog is het bedrijf weer opgestart, met verlies. Mijn vader deed toen de boekhouding erbij. Zunnebelt voorzitter, hij was in ieder geval een meneer die het brood met de hoed op bezorgde! Daarbij was hij katholiek, wat destijds nogal wat roomse klanten inbracht, dat viel in die jaren op. Het *bezorgen* gebeurde met een trapfiets met grote *bak* voorop, of met een handwagen, groot en klein van model. Voorin het gebouw werd het brood gebakken, achterin gebak enz. Men beschikte ook over een kantoortje en een flink magazijn voor opslag van het brood enz. In de eerste periode van de Centrale had men ook een auto, maar dat werd op het laatst te duur".

Ondergang van de CB

Het einde van de CB is al evenmin duidelijk als de start, maar wel is zeker dat de afloop van de oorlog ook het feitelijk eind van de CB betekende, zeg 1945/1946. Het uittreden van een aantal bestuurders in 1944 wijst al op een crisis.

Nergens zijn stukken over de oorzaak van de ondergang van de CB te vinden, wel vermeldt de Kamer van Koophandel in de laatste jaren snelle wisselingen van bestuurders, wat op een crisis wijst. In 1945 was L.Mollenhof voorzitter en in 1949 als slot J.Zunnebelt als *vereffenaar*. In de laatste jaren *klikte* het niet zo goed meer in het bestuur. In het voorgaande is al gewezen op al die "kapiteins" op dat ene schip, naijver tussen de "eigenaren" van de NV en teruglopende afzet omdat enkele "broeders" waren uitgetreden en zelfstandig bakker geworden. Twee zonen van medeoprichter Bennink zijn nog verbitterd over de ondergang van de CB. Ze willen niets erover zeggen, behalve dat hun vaders gezondheid er onder heeft geleden.

Hans Zweers, tot voor twee jaar geleden zelfstandig bakker, merkt monter op: "Tot het eind van de oorlog is de Centrale een beetje blijven doormodderen, maar in feite in toen de ondergang begonnen. Mijn vader heeft er nooit last van ondervonden, hij bleef, naast de Centrale, de grootste bakker van Brummen. Wegens gebrek aan een opvolger is ook bakkerij Zweers er niet meer!"

Als enige *broodbakker* kent het dorp Brummen nu nog Jan Teeselink, Daarnaast wordt natuurlijk veel brood verkocht door de supermarkten. Maar uit een artikel uit NRC Handelsblad blijkt dat de prijsoorlog ook de supermarkten in het nauw brengt. Zo wordt de cirkel rond: in 1920 worden

de kleine bakkers gedwongen samen te werken, in 2005 moeten ook de groten iets doen, fuseren!

Na de oorlog kwamen de zelfstandige bakkers weer terug, liefst veertien in getal! Hans Zweers: "Te veel natuurlijk, reden waarom in 1975 een *sanering* is doorgevoerd, d.w.z. per wijk slechts één bezorger, ik heb me daarvoor nogal ingespannen. Een kleine bakker had slechts een omzet van 4 à 5 zakken meel per week. Een grote bakkerij misschien het tienvoudige. Hoewel het dus in Brummen fout is gelopen, meende men na de oorlog in Eerbeek ook een bakkerscentrale te moeten oprichten". Vermoeide blik, maar Hans wordt helemaal lyrisch als ik hem naar het mooie van het beroep van bakker vraag! "Het mooie is dat je probeert het hoogste vakmanschap in het bakken te leggen, waardoor je een prachtig product uit de oven haalt. Zoiets belééf je helemaal! Omgekeerd ook: als het product een keer fout uitpakt, heb je de pest erin! Je moet liefde voor het vak hebben!"

Steenlegger Pieter Wahl

Ten slotte enkele historische bijzonderheden over Pieter Antony Wahl, die immers de grondlegger (*steenlegger*) van de Centrale Bakkerij is geweest.

Hij werd geboren in 1838 te Vorden. Zijn Duitse naam dankt hij aan Johan Adam Wahl, die in 1787 vanuit Saksen naar Amsterdam kwam. Nazaat Dirk was in Vorden knecht bij verschillende schoenmakers. Diens zoon Pieter vertrok in 1861 naar Voorst, hij is dan bakkersgezel. Toen de familie in Brummen kwam (1876), zou er uiteindelijk het bekende Garagebedrijf Wahl uit voortkomen

Oude steen in Galerie Gist

Dat was het dan: een oud Brummens broodje, in de oven gezet en vers opgediend!

Beekbergen en omstreken – *Een boekbespeking*

Wietse Venema uit Beekbergen is niet alleen een lid dat of en toe een stukje voor De Marke schrijft, maar ook nog iemand die een heel boek heeft gecomponeerd! Onder dezelfde titel als dit artikel. Het gaat in hoofdzaak over Beekbergen, dat nog net bij de regio van onze Marke behoort. Wie zich in korte tijd wil verdiepen in de geschiedenis van het dorpje – en de monumentale hoogtepunten ervan – léés dit boek!

Fijngevoelig

Venema behandelt natuurlijk de geschiedenis van de oude kerk, die waarschijnlijk al tot 809 teruggaat, toen er een houten gebouwtje stond. Vergelijk dat eens met het kerkje van nu, met dat prachtige gewelfde interieur en allerlei andere fraais. De auteur bespreekt natuurlijk ook de geschiedenis van het dorp, de ijzerwinning aldaar, evenals geologische aspecten. Fijngevoelig taalkundig als Venema is aangelegd, behandelt hij door het hele boek heen de betekenis van *namen*, bijvoorbeeld het dorp *Bikbarche* (nu Beekbergen). Voor een *berg* heb je eigenlijk een hoogte van 600 meter nodig, maar vroeger werd een gewone steenhoop ook al zo genoemd. Je had er al vroeg ijzerwinning, met dus afvalhopen van *bik*. Aldus de verklaring van de naam.

Aan de boektitel Beekbergen heeft de auteur “en omgeving” toegevoegd, wat dit begrip wel erg ruim interpreteert. Natuurlijk, de buurtschap Lieren valt eronder, evenals het niet meer bestaande Beekberger Woud; daarnaast het Apeldoorns Kanaal, het beroep van eekschiller, die hier vroeger de kost verdiende. Enzovoort.. Evenwel, je komt wel voor verrassingen te staan in dit boek over Beekbergen, namelijk dat ook het *Beleg van Leningraad* uitvoerig wordt geschilderd! Die stad heet tegenwoordig weer Sint Petersburg, welke plaats ondanks tweeënhalp jaar meedogenloos beleg een rampzalige vernietiging bespaard is gebleven. De Duitsers hoopten er ooit hun Oost-Europese hoofdstad van te maken!

Tja, en dan beleeft de lezer over Beekbergen nog meer. Het boek bevat namelijk meer dan tien forse verslagen van wereldreizen die de auteur heeft gemaakt. Bijvoorbeeld naar Amerika, waar hij het dorpje *Appledore* ontdekte. Ik had er graag het verschil met *Apeldoorn* in beschreven gezien,

dus niet. Overigens, wie zelf met vakanties de wereld intrekt, kan zijn ervaringen mooi toetsen aan die van Wietse Venema. Een scherpe waarnemer, die zijn bevindingen in feilloos Nederlands op papier zette.

Een beetje amateurisme komt er aan het boek wel aan te pas, bijvoorbeeld dat de misschien honderd pagina tellende boek uitgave geen paginanummers kent, alle verhaaltjes beginnen opnieuw met 1. Wat wel jammer is, is dat de reisverhalen niet *gedateerd* zijn. Een aantal ervan hebben ooit in het plaatselijk blad De Beekberger gestaan. Trouwens, ook in ons eigen Marke. Soms zijn de verhalen wat droog, wat te afstandelijk opgeschreven, zonder emotie, maar de auteur vermeldt wel consciëntieus de *bronnen* die hij aanboort.

Auteur Wietse Venema

Wilma Vermaat

Gelukkig, soms is een verhaal erg warm, bijvoorbeeld dat over de auteur Wilma Vermaat, een vrijgezelle dame die - toen ze in 1963 op 91-jarige leeftijd overleed - een reeks progressieve uitspraken had gedaan over homoseksualiteit, sociale tegenstellingen, de oecumene enz. Soms ging haar geloofsovertuiging mijns inziens wat ver: toen haar in de oorlog door de Duitsers gevraagd werd *Heb je joden in huis?*, wilde Wilma geen leugens vertellen. Ze antwoordde: *“Ja, het huis zit er vol van”*. Dit nu werd gelukkig niet geloofd! Wilma kon ook hartverscheurend mooi over de natuur, met name in ons gebied, schrijven, lees haar maar eens!

Ik heb al op de veelzijdigheid van de auteur geduïd, maar er zitten nog meer *Fremdkörper* in zijn boek. Hij schuwt ook de wereldliteratuur niet, met verhalen van o.a. A. Tsjechov, de Faust van Goethe en het beroemde gedicht over *Das Lied von der Glocke* door Schiller.

We keren terug naar het regioaspect van het boek en dan duid ik op de boeiende historie van de Lierense Marke. Dat gebied stond model voor alle marken waaruit onze regio is opgebouwd. PW

V1-neerstorting in Eerbeek herleefd

Zeer onlangs kregen ondergetekenden, Jan Plant en Piet Willemsens, brieven uit een enerverende oorlogsperiode van Eerbeek in bezit. Ze beschrijven de dramatische *crash* van een Duitse V1-raket op het centrum van het dorp, op vrijdag 23 februari 1945. Een verschrikkelijke verwoesting is het gevolg, met vele doden en gewonden. In het boek *Oorlog in een dorp aan de IJssel* is hieraan uiteraard aandacht besteed, maar genoemde brieven geven als het ware een ooggetuigenverslag van wat zestig jaar geleden gebeurde. Wij hebben de brieven uitgetypt en iets bewerkt, dwz ingekort tot de passages die ook nu nog heel sprekend zijn. We kregen de brieven toegestuurd door mevrouw A. van Dijck-Rothuis uit Oss, die als kind in Eerbeek was geëvacueerd en de papieren nu terugvond in de boedel van haar ouders.

Het gaat om twee historische brieven vanuit Eerbeek, beide gericht aan dezelfde persoon in Zaandam. De eerste brief is geschreven door de toen 88-jarige N.A. Roozendaal (evacuë uit Arnhem) aan zijn dochter Sophia, Rothuis-Roozendaal en haar beide kinderen Annie en Roelie; de tweede brief door de Eerbeekse mevrouw M. Mulder-Silder, die de familie Rothuis enige tijd als evacués in huis had gehad. Beide briefschrijvers hebben de V1-crash van nabij meegemaakt.

JP & PW

Brief aan heer N.A. Roozendaal

Brief, geschreven door de heer N.A. Roozendaal (Leiden 1862-Arnhem 1956) aan zijn dochter Sophia Frederika Rothuis-Roozendaal, die met haar twee kinderen gedurende de evacuatie van Arnhem (sept. 1944 – juni 1945) na haar verblijf in Eerbeek op donderdag 8 februari 1945 naar Zaandam was vertrokken, terwijl haar vader in Eerbeek moest achterblijven, wachtend op vervoer naar zijn dochter Cor Both-Roozendaal in Utrecht.

Eerbeek, vrijdag 2 maart 1945

Ik heb van jullie goede overkomst recentelijk van Eerbeek naar Zaandam gehoord. De berichten zijn wel een lange tijd onderweg geweest, maar toch

Foto van de Oude School uit omstr. 1936. Zowel de school als (rechts) schoenwinkel Te Hennepe werden op die 23^e februari 1945 verwoest, met dramatische gevolgen (Fotocollectie J.Plant)

wist ik al voor ik die kreeg, dat alles goed afgelopen was. En daar ben ik erg blij om. Ook ben ik erg blij dat jullie dit verschrikkelijk oord (Eerbeek) verlaten hebben en tijdig (vorige maand) zijn vertrokken. Vooral voor Annie zou het er nu niet te houden zijn. Onophoudelijk, dag en nacht, komen die V1's over. Soms bij 6 of meer tegelijk. Het overigens zo stille dorp is vol rumoer van die dingen, en niet alleen dat ze overvliegen. Ze vallen om de haverklap neer. Die V1's schijnen niet goed gemaakt te zijn, ze kunnen de reis naar Antwerpen niet volbrengen en vallen dan maar ergens neer. Soms ontploffen ze en soms niet. In Brummen zijn er in de laatste week meer dan 10 neergestort, alle in het vrije veld gelukkig. Verleden week telde ik in één nacht 6, die achter elkaar op de grond kwamen. En zo gaat het bijna elke dag. Maar zo erg als de 23ste februari heb ik het niet meegemaakt. Die dag is de afschuwelijkste in mijn leven.

Ongeveer tussen 's morgens elf uur en half 12 was ik met tante Fie bij een manufacturenwinkel om bonnen voor stopgaren te halen. Het was er erg vol en ik ging weg met het plan naar de garage te gaan. Ik was net buiten, toen

een V1 boven verscheen, ineens stil hield en onmiddellijk op de grond viel. Verschrikkelijk. Een geweldige rookkolom steeg op en toen ik opkeek, stond in de verte de hele omtrek in lichtelaai. De schok was vreselijk. Overal door de straat klonk een gegil van vrouwen en kinderen, alle mensen leken wel allemaal ziek van angst. Nu, het was dan ook wel erg! De helse machine was midden in het dorp neergevallen, vlak voor de villa van papierfabrikant Sanders. Van dat huis is niets meer over dan wat verzakte muren. Ook het huis van bakker Mulder lag in puin en stond in brand. Eveneens het huis ernaast, van Te Hennepe (schoen- en sigarenwinkel). Ook de school aan de overkant tegenover Sanders lag in puin. Gruwelijk, want onder het brandende puin lag een aantal mensen. Op het moment van de ramp was het op straat tamelijk druk, juist veel evacués uit Arnhem. Door de schok waren enige voorbijgangers weggeslingerd en op de weg neergesmaakt, zwaar gewond of gedood. Een man stond te huilen en te jammeren, heel aandoenlijk. Zijn vrouw en zoon lagen onder de brandende puinhopen en konden *niet* gered worden, niemand kon door de vlammenzee heen.

Gelukkig, de moeder van Mulder heeft het overleefd, ze lag onder het puin, maar kon gered worden. Ze is nu in het ziekenhuis te Apeldoorn en maakt het naar omstandigheden goed. Ze heeft wel erge vleeswonden.

Bij de ramp zijn 11 doden te betreuren en een groot aantal gewonden. In de omtrek van 20 minuten gaans is er geen huis zonder schade. Wij hebben het er nog goed afgebracht. Enkel glasscherven en de pannen van het dak. En wat bedorven meubelen. Want het glas drong overal door. De ruiten in de winkel (Sigarenwinkel Brendeke) en in de beide kamers (van het echtpaar Drent-Brendeke, waar de heer Roozendaal was geëvacueerd) zijn voor een groot deel versplinterd. Het hele huis lag vol glasscherven en fijne stukjes glas drongen in het buffet en zelfs in de muur.

Van ons heeft niemand iets opgelopen. Het postkantoor staat nog maar half overeind en correspondentie kan niet meer verzonden worden. Vandaar ook dit late bericht.

Ik zal verder maar geen bijzonderheden meer vertellen over hetgeen ik heb meegemaakt op die dag, want het zou je maar akelig maken. Voor de V1's heb ik een heilige schrik gekregen, maar ik blijf er niet voor thuis, want ontlopen kan je deze smerige dingen toch niet. Het halve dorp is nog geregeld in angst als zo'n ding overkomt.

Je begrijpt, ook ik verlang hard om weg te komen, ons verblijf hier gaat nu de 22ste week in, 't wordt tijd! Als er een auto beschikbaar komt, ga ik op 4 maart naar Utrecht (familie). Ik heb weinig hoop dat er ooit iets van komt.! Ik heb hier, nu jullie weg zijn, helemaal geen familie of kennis meer, ik voel

me zeer verlaten. Doe de groeten aan Cor en Chris en feliciteer beiden met de verjaardag van Bobby.

Je liefhebbende vader en grootvader

Brief mevrouw M. Mulder-Silder

Brief van mevrouw M. Mulder-Silder aan de familie Rothuis-Roozendaal, nadat deze (moeder met twee dochters) op 8 februari 1945 als Arnhemse evacués vanuit hun evacuatie-adres bij de familie

Mulder in de (huidige) Illinckstraat te Eerbeek waren vertrokken met bestemming Zaandam.

Eerbeek, zondag 11 maart 1945

Beste familie Rothuis,

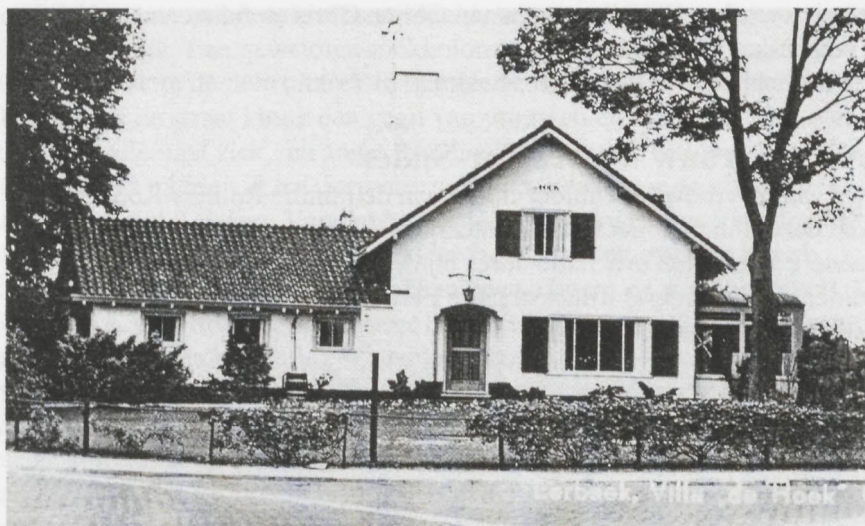
Ik zal aan een brief voor u beginnen, maar of ik de moed zal hebben om hem af te krijgen, betwijfel ik nog wel.

't Deed ons genoegen te horen dat u 't in Zaandam naar uw zin hebt en ik zou u bijna benijden om de heerlijke vis die u hebt gehad! Deze lekkernij hebben wij hier in jaren niet geproefd. De aardappelpositie is hier wel wat beter geworden, tenminste we krijgen nu weer geregeld op de bonnen, dus dat scheelt heel wat.

Maandagavond 12 maart 1945

We gaan verder. Zoals u al wel van uw vader zult hebben gehoord, heeft een V1 hier lelijk huisgehouden in 't dorp. 't Is vrijdag 14 dagen geleden dat zo'n exemplaar midden op 't kruispunt bij de school is neergekomen. Met 't noodlottige gevolg dat van de bakkerij Mulder niets meer over is. Het pand van Te Hennepe is helemaal uitgebrand. De school is grotendeels vernield evenals het huis van Mijnheer Sanders.

't Is niet te beschrijven wat een chaos er in het dorp was, en nog is. Van de Velde (metselaar) was hier juist bezig om de tegels in de keukenschoorsteen te zetten en kleuter Koen speelde buiten. Er waren die nacht en 's morgens al verschillende V1's gevallen in de omgeving. 't Was ongeveer 11 uur, we horen weer zo'n krenge aankomen en de motor stilvallen. Even sloeg de motor weer aan, maar toen hoorden we hem dichtbij naar beneden suizen. Ik ben halfweg de keuken om kleine Koen te grijpen en op hetzelfde

Ook villa de Hoek werd verwoest, na de oorlog identiek herbouwd en in 1986 afgebroken voor winkelbouw, Edah enz. (Fotocollectie J.Plant)

moment komt de slag, waardoor ik weer terugvlieg! Ook alle ruiten vlogen eruit. Ik weer naar buiten en zie bij schoenwinkel Te Hennepe (tegenwoordig boekhandel Hendriks) een rookzuil opstijgen. Met Koen liep het goed af, hij was in het achterhuis gevlogen en hij hilde een beetje. Tegen mij zei hij : *Mamma, Koentje schrikte van de V1*. Ik geef het lieve kind aan Van de Velde en vlieg naar boven naar baby Hein, die rustig lag te slapen met nog geen 30 cm afstand van zijn hoofdje een grote glasscherf! Ik ga weer naar buiten met Koen en zie allemaal mensen aan komen lopen met huisraad en dekens. Inmiddels stond de schoenmakerij al in lichtelaai en komt overbuurman Van Laar aanlopen en vertelt me dat ze schoonzus Janny Mulder onder het puin vandaan gehaald hebben en met een behoorlijke hoofdwond en hersenschudding naar 't ziekenhuis gebracht. En op dat moment zie ik pas dat ook de hele bakkerij tegen de vlakte ligt. Mijn eerste vraag was toen: *Moeder?* Die was toen nog onder 't puin, maar gelukkig is ook zij er onderuit gekomen. Ze ligt nu in 't ziekenhuis in Apeldoorn. Ze heeft veel pijn gehad, met een grote wond in de rug en aan de heup. Schoonzus Mien Burgers lag boven in bed en is (met bed en al, red.) geheel ongedeerd naar beneden gekomen.

Mijnheer Meijberg en a.s. schoonzoon Joop Verwey (Arnhemse evacués bij bakker Mulder, red.) waren in de kamer toen de V1 neerstortte. De eerste is er afgekomen met een nare oogwond en een gekneusde schouder, maar de

tweede is er helaas niet meer levend onderuit gekomen. Waarschijnlijk heeft hij een scherf in zijn gezicht gehad, naar zij konden vaststellen. Moeder en dochter Meijberg waren op het moment van de ramp niet thuis, ze verzamelden voedsel in de IJsselstreek en kwamen pas 's maandags thuis. Ze wisten van niets! U kunt zich hun ontsteltenis voorstellen, zeer tragisch dat Corry haar verloofde is verloren. Een ontzettend verdriet, maar nu schikt ze zich. Zij is bij haar vriendin bij de familie Van Lenthe aan de Brummensche brug.

De familie Te Hennepe is er nog betrekkelijk goed afgekomen, met uitzondering van Jaap, die een versplinterde elleboog heeft en er waarschijnlijk een stijve arm van overhoudt. Twee evacués in hun huis zijn er verbrand. Vreselijk hè. In totaal waren er 11 doden, waaronder ook nog de moeder en een zusje van Snees.

U bent juist op tijd vertrokken, anders zouden we niet geweten hebben waar we al onze familieleden moesten onderbrengen. We hebben nu boven nog een klein kamertje bijgemaakt. Ik heb aardig wat schoon te maken gehad deze weken. Er is nog wel wat onder 't puin vandaan gekomen, maar wel beschadigd en alles ontzettend vuil. Maar we raken er nu iets door, gelukkig. Wel is Koen erg zenuwachtig gebleven, wat ook wel te begrijpen is. Hij zegt maar steeds als hij gebrom hoort *Mamma moet bij Koentje blijven.*

Woensdag 28 maart 1945

Hier is op 't ogenblik veel activiteit in de lucht. Je begint zo verschrikkelijk te verlangen dat er gauw een einde aan komt. Ook zit t dorp weer behoorlijk vol Duitsers en zijn er weer verschillende huizen gevorderd, o.a. Van de Kemp, Postkantoor, Plant, Middenenk, Huiskamp in de Kloosterstraat, Dekker en nog diversen meer. Ik heb er niets mee op en wou maar dat ze weer opkrasten. Of ze hier soms gevechtshandelingen verwachten? Alles past hun weer. Ze zijn druk met het huis van Mijnheer Sanders op de hoek aan 't slopen om materiaal te krijgen om ergens anders weer wat op te bouwen. Bij die soldaten zijn kinderen van 17 jaar!

Tot zover de twee brieven over de Ramp in Eerbeek. Het zou nog tot 16 april 1945 duren, voordat de Engelsen (*Polar Bears*) het dorp zouden bevrijden.

Oproep aan de lezers

Elke lezer van De Marke kan zijn vereniging een dienst bewijzen, door het blad ook aan vrienden en kennissen voor te leggen! Met de vraag: wil ook jij lid worden? De ervaring is dat, als de mensen eenmaal kennis hebben gemaakt met ons ledenblad, ze best graag lid van De Marke willen worden. De voordelen ervan zijn:

- Interessante artikelen uit je eigen gebied. Het is een stimulans om zelf iets (meer) aan historisch onderzoek te doen in je eigen dorp of regio. En er eventueel zelf een stukje over te schrijven!
- Het lidmaatschap kost slechts € 14 per jaar. Aanmelding bij secretaris Clara Uenk, Eerbeek; tel. 0313-652 553.
- Behalve tweemaal per jaar dit mooie blad, kent De Marke nog vele andere activiteiten, vooral de lezingen. Gemiddeld wel acht avonden per jaar, in een van de plaatsen van ons werkgebied.
- Een aantal keren per jaar stuurt de secretaris een bulletin aan alle leden, met daarin, behalve een aankondiging van de a.s.lezing, een lijstje van aangeschafte boeken, die de leden gratis uit de eigen bibliotheek kunnen lenen.
- Nóg meer leuks aan De Marke: twee keer per jaar organiseert deze club een boeiende EXCURSIE, per bus of eigen auto. Resp. een hele dag en een halve dag. Soms is de animo zo groot, dat er een "stop" zit op het aantal deelnemers.

De conclusie kan duidelijk zijn: direct na lezing van dit blad het aan anderen doorgeven en hen wijzen op de aangename gevolgen van het lidmaatschap van De Marke!